

Bortom mångkulturalismen: Judith Butler

Motstånd mot krig, förtryck och imperialism riskerar att bekräfta och förstärka det som bekämpas. I denna fristående artikel om Judith Butlers teori om ickevåld tar jag upp hennes kritik mot mångfalds- och erkännandepolitik. Hennes kritik och hennes förslag om koalitioner och andra lösningar är användbara för ickevåldsmotstånd och politisk kamp som frestas återskapa det som bekämpas.

De senaste decennierna har det blivit vanligare att ickevåldsgrupper ingriper direkt i förtryck och krig. Sedan åttiotalet har Internationella Fredsbrigaderna skickat ickevåldslivvakter till bland annat Columbia, Sri Lanka, Guatemala och El Salvadore. International Solidarity Movement har skickat internationella fredsövervakare till Palestina. Till Palestina och Israel har även Sveriges Kristna Råd skickat följeslagare som är tillsammans med människor och grupper som hotas av våld. Flera av skeppen från Ship to Gaza har valt ickevåld när de kombinerat brytandet av blockaden mot Gaza med att ge förnödenheter. Kristna Freds har skickat fredsobservatörer till Mexiko och Guatemala. Peace Makers Team etablerar sig i Kurdistan, Irak och andra platser där det är krig eller förtryck för att gå emellan och hindra våld.

I alla dessa olika former av ingripanden riskerar ickevåldet att förstärka etnisk särskiljning. Icke-våld kan omvandlas och bli del av krigspropagandan.

Exempel är då ickevåldsgrupper pratar om 'den andra sidan' eller 'båda sidor'. Som om det bara skulle finnas två sidor! Reducering till 'båda sidor' är ett effektivt sätt att dölja alla andra sidor, som barn, skolelever, pensionärer, fackförbund, och myllret av politiska grupper och organisationer som kämpar för befrielse.

Mångkulturalism producerar särskilnad genom identitet

Judith Butler kritiserar mångkulturalismen för att peka ut en kultur eller ett folk som subjekt. Mångkulturalismen föreställer sig att det skulle vara möjligt

att 'judarna' och 'palestinierna' kan vara i krig med varandra. Folk eller kulturer pekas ut som aktörer eller 'parter' som skulle kunna agera i konflikt med varandra.

Mångkulturalismens lösning på dessa konflikter är att kulturer lever sida vid sida i tolerans och respekt för varandra.

Mångkulturalismen skapar kulturmöten. Kulturer anses kunna möta varandra på ett respektfullt sätt. Under kulturmöten kan olika kulturer visas upp. En kultur skulle då kunna bli en respektfull åskådare till en annan kultur. Att sitta på sin plats och åskåda ses däremot inte som en kultur.

Genom föreställningen om identitet tenderar mångkulturalistisk kritik mot nationalism och rasism att reproducera kulturell avskildhet: Likhet inom en kultur ger skillnader mellan kulturer.

Icke våldsteam som åker till områden med krig eller förtryck riskerar precis som mångkulturalismen att fösa ihop människor, grupper, landområden med kultur. Den görs därmed till enheter som särskiljs från 'andra kulturer'.

Fredsobservatörer och ickevåldsingripare riskerar att dras in i en jargong där de i sitt arbete förespråkar försoning mellan kulturer, och en fredlig mångfald av olika kulturer.

Erkännande och mångkulturalism stämplar människor

Butler visar hur en politik som kämpar för erkännande samtidigt skapar åtskillnad mellan människor genom att ge dem kännetecken och attribut. Det blir därmed möjligt att paketera ihop människor i en kultur.

Judith Butler skriver: "Om mångkulturalismens termer och erkännandets politik kräver antingen att subjektet reduceras till ett enstaka, definierande attribut, eller att ett multipelt bestämt subjekt konstrueras, då är jag inte så säker på att vi har börjat ta itu med den utmaning mot kulturell metafysik ... som genomkorsar och animerar flera dynamiska bestämmanden samtidigt." [1]

Kultur som box eller container

I mångkulturalismen kan man prata om kultur som singularis eller pluralis. Kultur föreställs i mångkulturalism som en box eller en container som kan innehålla människor. Dessa människor blir därmed fångar i sin egen kultur. När folk flyttar anses de bära med sig sin egen kultur. Kultur blir då en mobil bubbla runt dessa människor.

Föreställningen om kultur-boxar kallas i sociologin ibland för container-teorier. Contain betyder ju innehålla. En kultur skulle då kunna innehålla människor. Utifrån container-föreställningar uppfattas människor alltså leva inom en kultur. Därmed skulle man kunna säga att människors kommer från en kultur. Och de skulle kunna hamna i en kultur som är främmande för dem.

Kulturalism och nationalism tänker sig virtuella boxar som står på ett väldiga landområden. Dessa virtuella kulturboxar kan innehålla människor. Mångkulturalismen tänker sig istället virtuella boxar som kan innehålla människor utan att vara låsta vid ett landområde.

Även i mångkulturalismen kan man alltså vara instängd i en kultur. Därmed kan enskilda samtidigt vara instängda i sin egen kultur men ändå leva blandat med andra kulturer. Mångkulturalismen kan även tänka sig att man kan ta sig in i en annan kultur. Att ta sig in i en annan kultur blir då en lång och svår utbrytnings- och inbrytningsprocess.

När aktivister precis som militär och journalister talar om kultur och folk som väldiga boxar blir det möjligt att peka ut dessa boxar som subjekt och objekt, angripare och offer.

Ifall fredsobservatörer, följeslagare och ickevåldslivvakter pratar om 'palestinierna', 'judarna' eller 'kurdererna' som aktörer som är i konflikt med någon annan aktör, eller med varandra, hamnar ickevåldet i resonans med krigspropaganda.

Motståndet mot krig hjälper då kriget att peka ut miljontals människor som en enhet. En enhet kan sedan pekas ut som ett subjekt eller ett objekt. Det blir då möjligt att vara i krig med denna enhet.

Om man kan peka ut 'folk' och 'kulturer' som krigande blir det därmed möjligt

att skapa speciella lagar för våld mellan 'folk'. När soldater dödar barn och gamla, kvinnor och män, från ett folk i krig används speciella lagar som man kallar krigslagar. Soldaterna kan då undvika åtal för mord eller dråp.

Krig gör 'folk' och 'kultur' till enheter för att legitimera kriget. Mångkulturalism kan ofrivilligt hamna i resonans med legitimerandet av krig.

Resonans är förstärkning. En tunn gitarrsträng hörs inte mer än ett par meter. Men med en resonanslåda kan strängen höras i en stor sal. Mångkulturalism tenderar att genom resonans förstärka krig och etnisk separatism.

Enade blir vi svaga

Om man inte ser kultur och inte heller folk som väldiga enheter, boxar, containrar går det inte att se dem som subjekt. Då blir det inte längre relevant att försöka göra dem förenliga med varandra. Visserligen är det vanligt att organisationer, ex stater, åberopar religion, folk, kultur eller identitet när de utövar krig och förtryck.

Men inga folk och inga kulturer krigar.

Det är organisationer som krigar. Att säga att ett folk krigar med ett annat folk är krigspropaganda.

Organisationer, som stater, militär och gerilla, hävdar hegemoniskt att de representerar en kultur eller ett folk. Staten eller rebellerna eller gerillagruppen tränger därmed undan folket och blir folket. Detta kallas hegemoni: delen representerar helheten.

Liknande hegemoniska operationer görs när olika aktionsgrupper börjar representera klass, kön, civilsamhället eller freds rörelsen.

Med Judith Butlers ickevåld kan motstånd bygga på samarbete och kopplingar istället för enhet eller totalitet. Judith Butler utvecklar en sårbarhetsontologi. Vi är sårbara, vi behöver varandra, vi kan inte bli hela, vi kan inte bli fullkomliga i oss själva, vi är hjälplösa utan varandra.

Ingen motståndsgrupp eller politisk organisation är tillräcklig i sig själv. Varje motståndsgrupp behöver därför samarbeta.

Genom att samarbeta i koalitioner fortsätter motståndet att mångfaldiga olikheter och konflikter. Skillnader som skapar skillnader möjliggör ständigt nya sätt att samarbeta.

Vi får därmed lämna föreställningen om att enade är vi starka.

Ett kraftfullt motstånd behöver, enligt Butler, inte enhet utan olikheter och meningsskiljaktigheter. "I den meningen är 'koalitioner' inte nödvändigtvis baserade på subjekspositioner, eller på att skillnader mellan subjekspositioner görs förenliga; i själva verket kan de vara baserade på provisoriskt överlappade mål där det kan finnas - och kanske också måste finnas - aktiva meningsskiljaktigheter kring vilka dessa mål bör vara och hur man bäst uppnår dem." [2]

Koalitioner bryter upp mångkulturalism

Judith Butler menar att koalitioner av ickevåldsgrupper, solidaritetsgrupper, befrielseörelser, feminister och andra har möjlighet att överskrida åtskillnad och identitet. I koalitioner blir det allt svårare att skilja feministerna från ickevåldsaktivisterna, solidaritetsgrupperna från befrielseörelserna.

Givetvis kan även samarbete i koalitioner fastna i mångkulturell åtskillnad. Koalitionen kan stelna i mångfald istället för mångfaldigande. Koalitioner kan användas för att visa upp 'andra kulturer'. Vi görs då till åskådare av 'andra kulturer' istället för att bli del av varandra, bli samarbetspartners.

Även koalitioner riskerar att utesluta människor som inte passar in i en identitet 'Kurdisk nationalism', 'queer', 'feminism', vänster, klass kan inte bli totala. Men de kan agera som om de vore identiteter. Koalitioner behöver därför aktivt värja sig från att reproducera föreställningar om skilda identiteter och enheter.

Koalitioner har många möjligheter att bryta upp identiteter. Genom att koppla ihop sig i koalitioner bejaktar man att man behöver varandra för att bekämpa förtryck och våld. Koalitioner bryter då upp särdelning mellan vänster, fred, feminism, kurdisk, arabisk och olika nationalistiska befrielsekamper.

Koalitioner bygger på motstånd - inte identitet

Istället för att bygga på identitet bör koalitioner, enligt Judith Butler, bygga på motstånd mot orättvisor, förtryck och våld. "När sådana nätverk bildar basen för politiska koalitioner, är de inte förenade så mycket av saker som rör 'identitet' eller allmänt accepterade termer för erkännande som av former av politiska motstånd mot viss statlig och annan reglerande policy som åstadkommer uteslutningar, abjektioner, delvis eller fullständigt suspenderat medborgarskap, underordning, förnedring och liknande." [3]

Motståndskoalitioner överskrider enfrågeaktioner genom att koppla ihop och koppla om. Jag föreslår därför att koalitioner blir holografiska.

Hologram fungerar inte som en hel helhet. I ett hologram visar delen helheten. Täcker du för halva bilden så ser du ändå helheten. Holografiskt motstånd är därmed aldrig enfrågerörelser. Å andra sidan kan de inte heller bli totaliteter, de kan inte styras eller kontrolleras från någon central punkt.

Hos holografiska koalitioner visar varje enskild del upp en möjlig befrielse. Holografiska koalitioner lever befrielsen. Inte som en helhet utan i varje del. Delen lever helheten. Befrielsen kan därmed mångfaldigas. Den kan imiteras. Befrielse blir mer som smitta än som en befriad enhet.

Judith Butlers ickevåld visar på möjligheter. Vi behöver inte vänta på den stora revolutionen, eller den framtida befrielsen. Kultur och ickevåld är praktiker som har möjlighet att slå sig ihop och fungera tillsammans. Kultur och ickevåld är då snarare svärmar och stim än väldiga dinosaurier.

När vi i våra praktiker erkänner att vi behöver varandra, just för att vi är olika, just för att vi är oense, just för att vi inte har hela svaret och just för att vi är hjälplösa utan varandra, det är först då vi bygger ett kraftfullt motstånd.

Producera skillnader istället för identitet

Låt oss sammanfatta Judith Butlers kritik. Mångkulturalism och erkännandepolitik producerar skillnader genom att producera likhet. 'Vår kultur' förutsätts bygga på likhet och är därför annorlunda andra kulturer. 'Andra kulturer' ses som annorlunda 'vår kultur'. En 'annan kultur' blir lik sig själv och den blir därmed annorlunda vår.

De andra ska respekteras som annorlunda.

Förutom att göra kultur och folk till enheter gör mångfaldspolitik och erkännandepolitik även kön, sexualitet och klass till olika enheter.

Butler visar att mångkulturalismen förutsätter att man tillhör en viss kultur eller en viss identitet. "Subjekten som presumeras av de liberala och mångkulturella ... betecknas tillhöriga vissa ... kulturella identiteter, och ... bestämda av kategorier som etnicitet, klass, ras, religion, sexualitet och genus." [4]

En politik av ickevåld och sårbarhet visar att vi inte är hela i oss själva. Vi behöver varandra.

Per Herngren

2011-04-30, version 0.1.1

Fotnoter

[1] Judith Butler, *Krigets ramar - När är livet sörjbart?*, Hägersten: Tankekraft förlag, 2009, s 136-137.

[2] Judith Butler, *Krigets ramar - När är livet sörjbart?*, Hägersten: Tankekraft förlag, 2009, s 136-137.

[3] Judith Butler, *Krigets ramar - När är livet sörjbart?*, Hägersten: Tankekraft förlag, 2009, s 136-137.

[4] Judith Butler, *Krigets ramar - När är livet sörjbart?*, Hägersten: Tankekraft förlag, 2009, s 129.